

УДК 343.827

К.Б. МАРИСЮК, канд. юрид. наук, доц.,
Львівський національний університет імені
Івана Франка

МІЖНАРОДНІ ТЮРЕМНІ КОНГРЕСИ ПЕРШОЇ СЕРІЇ (1846–1857 РР.)

Ключові слова: конгрес, покарання, пеналогія,
конференція

В умовах соціально-економічних перетворень, побудови правової, демократичної держави перед кримінально-виконавчим правом постала нове завдання: перетворення системи виконання покарань відповідно до реалій, що склалися; підвищення її відкритості; посилення охорони прав, свобод та законних інтересів засуджених; залучення до участі у їх виправленні органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших організацій, громадських об'єднань, а також окремих громадян. Особливого значення ці напрямки розвитку кримінально-виконавчого закону набули у зв'язку з інтеграцією України в міжнародне співтовариство, з вступом нашої держави до Ради Європи. На вивчення одного з питань міжнародного співробітництва у галузі виконання покарань, а саме на питання функціонування перших Міжнародних тюремних конгресів, які відбулися у період з 1846 до 1857 рр. й орієнтована запропонована стаття.

До цього часу питання історії міжнародного співробітництва у галузі виконання покарань не були предметом значимих вітчизняних наукових розвідок, а проблеми, пов'язані з функціонуванням Міжнародних тюремних конгресів так званої Першої серії, або взагалі не згадувались, або ж обмежувались простою констатацією проведення останніх. Саме тому, а також з метою збереження максимальною безпристрасності, основними джерелами запропонованої статті стали дослідження західноєвропейських та північноамериканських науковців та практиків (наприклад, С. Берроуза,

Т.Р. Кліара, Ф. Лавленда, Л. Радзіновіча), а також спогади учасників згаданих конгресів.

Як відомо, міжнародне співробітництво у галузі виконання покарань являє собою специфічну діяльність держав та інших суб'єктів міжнародного права в сфері попередження злочинності, боротьби з нею та поводження з правопорушниками [1, с.386]. Звідси, метою цієї діяльності є вироблення єдиної концепції боротьби зі злочинністю шляхом більш ефективного виконання кримінальних покарань.

Однією з форм такого співробітництва є співпраця в рамках міжнародних органів та організацій, чи не найбільш значимими з яких можна вважати Міжнародні конгреси ООН з попередження злочинності та поводження з правопорушниками, як найвищий колективний орган ООН у досліджуваній сфері.

Помилковим буде вважати, що всесвітнє співробітництво у галузі виконання покарань, вироблення спільних для найбільш прогресивних держав підходів у цій сфері розпочалися лише після створення у 1945 р. Організації Об'єднаних Націй та проведення першого Міжнародного конгресу ООН з попередження злочинності та поводження з правопорушниками, який відбувся у м. Женеві у 1955 р.

В Європі ще на початку XVII ст. виникла необхідність в обміні інформацією з питань пенітенціарної політики. Цьому сприяли наукові погляди таких вчених, як Дж. Говард та І. Бентам. У середині XIX ст. необхідність в міжнародному співробітництві в світі стала невід'ємною частиною політики багатьох держав [2, с.201].

Перший етап міжнародного співробітництва у галузі виконання покарань розпочався з діяльності перших Міжнародних тюремних конгресів, які за своєю організаційно-правовою формою були подібними до міжнародних конференцій. Другий етап розпочався з 1872 р. з діяльності першого Міжнародного тюремного конгресу і характеризувався участю в їх підготовці і проведенні офіційних представників ряду держав, а також їх конструктивно-практичною спрямованістю.

Усвідомлення державної участі в рішенні пенітенціарних проблем на міжнародному рівні привело до поєднання зусиль урядів низки країн. Під егідою міжурядової комісії (1872 р. – комісії представників держав, з 1878 р. – міжнародної пенітенціарної комісії, потім – міжнародної кримінальної і пенітенціарної комісії) було проведено Другу серію з дванадцяти тюремних конгресів, що відбулися у Лондоні (1872 р.), Стокгольмі (1878 р.), Римі (1885 р.), Петербурзі (1890 р.), Парижі (1895 р.), Брюсселі (1900 р.), Будапешті (1905 р.), Вашингтоні (1910 р.), Лондоні (1925 р.), Празі (1930 р.), Берліні (1936 р.) та Гаазі (1950 р.).

Третій етап міжнародного співробітництва в галузі виконання покарань та поведження з ув'язненими розпочався після створення у 1945 р. Організації Об'єднаних Націй. ООН в сфері захисту прав і свобод людини і громадянина розробляє правила і стандарти поведження з засудженими та ув'язненими, визначає основні принципи співпраці держав у сфері пенітенціарній діяльності, приймає відповідні резолюції і затверджує міжнародні конвенції. Ці норми не мають юридичної сили національного законодавства і не передбачають санкцій за їх невиконання.

Враховуючи надзвичайну складність та різноманітність питань, розглянутих на міжнародних тюремних конгресах, розглянути їх всі в межах однієї публікації не видається за можливе, тому ми звернемо увагу лише на найбільш значимі аспекти діяльності Міжнародних тюремних конгресів так званої Першої серії, тобто тих, які було проведено у період з 1846 до 1857 р.

Як уже зазначалось, перший етап міжнародного співробітництва у галузі виконання покарань розпочався з діяльності перших міжнародних тюремних конгресів. На першому етапі їх було проведено три: у Франкфурті-на-Майні у 1846 р., у Брюсселі у 1847 р. Та знову ж у Франкфурті-на-Майні у 1857 р. [3, с.717]. Характерною рисою згаданих вище конгресів було те, що останні фактично являли собою щось подібне до міжнародних наукових конференцій і характеризувались, за

вірним твердженням Д. Галямової, приватною ініціативою їх організаторів, відсутністю належного розголосу та благойдно-ліберальним тоном засідань [4, с.38]. Саме на цей момент звертає увагу й С. Дж. Берроуз, пишучи, що «Перший міжнародний тюремний конгрес 1846 р. було скликано за ініціативи знаних спеціалістів у сфері кримінально-виконавчого права, як от Крістофа Обанеля, колишнього директора в'язниці м. Женева, Карла Йозефа Антона Міттермайера, званого німецького криміналіста, професора Гейдельберзького університету та ін.» [5, с.8].

Зазначена ситуація обтяжувалась ще й тим, що організатори та учасники Міжнародних тюремних конгресів Першої серії під пенітенціарними питаннями фактично розуміли виключно проблеми, пов'язані з одиночною системою ув'язнення і збирались для запровадження в життя цієї системи; на кожному конгресі в обов'язковому порядку наводились точні дані щодо стану у різних державах тюрем одиночного утримання. Наголошують на це й Т.Р. Кліар, Дж.Ф. Коул та М.Д. Рейсіг, пишучи, що «більшість європейських представників, які прибули на Перший міжнародний тюремний конгрес, що відбувся у 1846 р. в Німеччині, надавали перевагу Пенсильванській моделі (яка, з поміж іншого, передбачала одиночне тюремне ув'язнення засуджених, одиночну працю в камерах, постійний режим мовчання, задоволення лише мінімальних потреб засуджених, сильний і постійний релігійний вплив та ін. [6, с.12])...» [7, с.31].

Недоліком цих конгресів була й фактична відсутність практичних рішень щодо запропонованих проблем, фактична відсутність офіційних контактів та офіційної підтримки урядів держав-делегатів, у зв'язку з чим так і не вдалося на практиці реалізувати висловлені на ньому пропозиції [5, с.8].

Варто окремо підкреслити, що уже у Першому міжнародному тюремному конгресі взяли участь близько 75 представників від 22 держав, що можна вважати надзвичайно представницьким зібранням для того часу. До того ж на нього прибули фактично всі кори-

феї тюремної науки. Серед останніх, крім згаданих вище К. Обанеля та К.Й.А. Мітгермайера, приймали участь й такі знані вчені-пенелогоги та практики, як Ф. Скарбек (Польща), К. Девід (Норвегія), А. Нетцел (Швеція), В. Рассел (Англія) та ін. Ще більш представницькими були Другий та Третій конгреси.

В той же час, не зважаючи на наведене вище, серйозні науковці та практики склали доволі незначний відсоток учасників згаданих вище конгресів, значною мірою поступаючи літераторам, публіцистам, економістам і т.д. Особливо значимим можна вважати участь у Першому міжнародному тюремному конгресі знаного бельгійського журналіста Едуара Дюкпетью та одного з найбільш відомих ідеологів пенітенціарної реформи у США, отця Луїса Двайта (до речі, єдиного представника цієї держави на конгресі [8, с.185]).

Перший міжнародний тюремний конгрес мав за мету виключно ознайомлювальну з національними і міжнародними пенітенціарними проблемами діяльність. Серед іншого, на ньому відбулося обговорення та схвалення ідеї тюремного патронату – покровительства звільненим з тюрем [9].

Другий міжнародний тюремний конгрес, як уже зазначалося вище, відбувся у 1847 р. у м. Брюсселі. На цьому конгресі уже були присутні близько 200 учасників. Перед його закриттям було прийнято рішення збиратись щорічно або через якомога коротші проміжки часу і розширити програму зустрічей, створивши міжнародне товариство для покращення участі робітничих та бідних класів. На цьому ж конгресі було утворено так званий Тюремний комітет дії, місцем розташування якого було обрано м. Париж.

Передбачалось, що наступний конгрес мав зібратись у Швейцарії або у Нідерландах у 1848 р. [10, с.357], однак подальшим регулярним зібранням перешкодили політичні події 1848 р., у зв'язку з чим протягом наступних фактично десяти років під різними назвами у Бельгії, Швейцарії, Данії, Швеції та інших державах збирались лише місцеві конгреси.

У 1857 р. у Франкфурті-на-Майні було проведено Міжнародний конгрес благочинності, третю секцією якого було присвячено пенітенціарним питанням. Саме його прийнято вважати офіційним наступником конгресів 1846 та 1847 рр. Завданням згаданого конгресу було широке коло питань, деякі з яких мали доволі віддалене відношення до проблем кримінально-виконавчої сфери. Так, наприклад, поряд з тюремними справами на ньому обговорювались проблеми боротьби з бідністю, нагляду за проституцією та ін.

Підсумовуючи, можна констатувати, що, не зважаючи на те, що Міжнародні тюремні конгреси так званої Першої серії носили загалом ознайомчий та теоретичний характер, саме вони заклали засади подальшої діяльності держав у сфері вироблення спільних підходів до пенітенціарних питань. Ще одним досягненням, і чи не більш значимим від наведеного вище, було укорінення як серед науковців та практиків, так і на державному рівні, позиції, що лише на міжнародному рівні можливим є досягнення якихось значимих зрушень з досліджуваних питань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Уголовно-исполнительное право / отв. ред. А. Михлин. – М. : Высшее образование, 2008. – 422 с.
2. Омигов В. Международное сотрудничество России по исполнению уголовных наказаний / В. Омигов. // Вестник Пермск. ун-та. – 2010. – Вып. 3 (9). – С. 201–205.
3. Lovelend F. International concern with crime and corrections / F. Lovelend. // 45 Nebraska Law Review 717. – 1966. – P. 717–733.
4. Галямова Д. История международного сотрудничества в области обращения с осужденными / Д. Галямова. // Государство и право : теория и практика : материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Челябинск, апрель 2011 г.). – Челябинск : Два комсомольца, 2011. – С. 38–41.
5. Barrows S. J. The Sixth International Prison Congress held at Brussels, August, Belgium, 1900 : Report of its proceedings and

- conclusions / S. J. Barrows. / Washington : Government Printing Office, 1903. – 90 p.
6. Марисюк К. Кримінально-виконавче право України в схемах і таблицях : Загальна частина / К. Марисюк. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 76 с.
7. Clear T. R. American corrections / T. R. Clear, G. F. Cole, M. D. Reisig. / Wadsworth : Cengage Learning, 2011. – 633 p.
8. Roth M. P. Prisons and prison system : a global encyclopedia / M. P. Roth. – Westport : Greenwood Press, 2006. – 355 p.
9. Селянина В. Исторические аспекты становления социального патроната несовершеннолетних правонарушителей в России / В. Селянина // Вопросы ювенальной юстиции. – 2001. – № 1 .
10. Radzinowicz L. Adventures in Criminology / L. Radzinowicz. – London : Routledge – Taylor & Francis, 1999. – 479 p.

Марисюк К. Б. Міжнародні тюремні конгреси Першої серії (1846–1857 рр.) / К. Б. Марисюк // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 418–421 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12mkbkpc.pdf>

Висвітлені питання, пов'язані з проведенням перших Міжнародних тюремних конгресів. Проаналізовано особливості функціонування та зміст прийнятих рішень на конгресах, які відбулися у Франкфурті-на-Майні у 1846 р., у Брюсселі – у 1847 р. та у Франкфурті-на-Майні у 1857 р. Звернено увагу на вплив згаданих конгресів на подальше міжнародне співробітництво у галузі виконання покарань.

***

Марисюк К.Б. Международные тюремные конгрессы Первой серии (1846-1857 гг.)

Исследованы вопросы, связанные с проведением первых Международных тюремных конгрессов. Проанализированы особенности функционирования и содержание принятых решений на конгрессах, которые состоялись во Франкфурте-на-Майне в 1846 г., в Брюсселе – в 1847 г. и во Франкфурте-на-Майне в 1857 г. Обращено внимание на влияние упомянутых конгрессов на дальнейшее международное сотрудничество в отрасли исполнения наказаний.

***

Marisyuk K.B. International Prison Congresses of the First Series (1846–1857)

Questions connected with carrying out the first International prison congresses are investigated. Singularities of operation and the content of agreed conclusions on the congresses which one have taken place in Frankfurt am Main in 1846, in Brussels – in 1847 and in Frankfurt am Main in 1857 are analyzed. It is paid attention to influence of the mentioned congresses on further international cooperation in branch of execution of punishments.